

Mate Dolenc

Pes z Atlantide

Založba Mladika, Ljubljana 1993

- Pisateljski opus Mateta Dolenca je precej obsežen in raznolik, saj se romanom, novelam, črticam ter otroški in mladinski literaturi pridružuje tudi poljudnoznanstveno delo o morju. Dolenčeva obsedenost z morjem je sicer že tako znana, da najbrž nikogar ne bo presenetila tovrstna tematika in prizorišče *Psa z Atlantide*.

Če nas je pisatelj predzadnji roman, *Vampir z Gorjancev*, očaral bodisi zaradi satiričnega pogleda na sodobnost bodisi zaradi prepoznavanja literarnih in tudi realnih oseb, nas *Pes z Atlantide* "ovohava" na drugačen način. S prejšnjim romanom ga ne povezuje niti fantastika, saj "na glavo obrnjen svet", kakršen se Dolencu razkriva pod morsko gladino, ni fantastičen, temveč pravljichen v svoji skrivnostni lepoti, mogoče pa tudi zaradi srečne ne-človeške razumnosti narave, ki "naravnega izbora" ni razvila na sovraštvu med prebivalci morja, marveč na preprosti in skoraj spoštljivi nuji prehranjevanja in preživetja. Pravljichenost te vrste zlasti z usodnim koncem kaže, da Peter Malik ni edini slovenski romanopisec, ki ga je (tudi) "literarno" prizadela vojna naših sosedov. V nasprotju z Malikom, ki zasleduje absurdnost vojne na dramatičen, grenko parodičen način, pa pripovedovalec *Psa z Atlantide* sprejme končni "potop" svojega bajeslovnega otoka z mirno, vdano, vendar hrepenečo žalostjo. Kakor pes, katerega simbolni motiv nenehno prepleta "zgodbo otoka", pripovedovalec te zgodbe strmeč prek morja z nerazumno zvestobo čaka, da se bo njegova "Atlantida" spet prikazala v arkadičnem miru, kakršne se čakajoči spominja, ne da bi bil sploh prepričan o njeni resničnosti.

Bajeslovnost "Atlantide" oziroma otočka Biševo – dobesedno – leži v morju. Morje je za prvoosebne pripovedovalca, očitno pisatelj alter ego, valujoča nespremenljivost spremenljivosti, snov, ki je vsaj s človeškega vidika brezčasna. Tega se najbolj, najbrž nekako instinktivno, zavedajo ljudje, ki živijo ob njem ali so mu zavezani, ker jim daje njihovo identiteto. Tak človek je tudi pripovedovalec, ki je že davno prenehal biti zgolj turist, namesto tega pa postal pripadnik "insulomanov", za katere Predrag Matvejević v *Mediteranskem breviariju* "domneva", da so daljni potomci preživelih prebivalcev potopljene Atlantide, hrepeneči po "svojem" otoku. Pripovedovalčevo

hrepenenje se sicer vsaj do tragičnega izteka mirne otoške zgodbe ne kaže v razbolelem blodenju za nedosegljivim ali odsotnim ciljem, temveč bolj kot navezanost in živjetost v prostor, ki ga obdaja morje, tako zelo, da v prvoosebno pripoved lahko vnaša celo perspektive drugih ljudi in celo živali, zlasti rib, saj ga delfini spominjajo na človekov prazivor, na izvor "nesrečnih sesalcev, ki so morali zapustiti morje."

Otok s svojo zgodbo torej združuje dvoje svetov, od katerih sta oba enako skrivnostna prav zaradi svoje harmonije. Koprina, ki omogoča samotnežu samo še sinestetične, enovite zaznave, spominja na raj, v katerem se blodeči pohajalec najde kot prvi človek, kot gauginovsko sprašujoči se človek, ki strmi pred neznanško neznanostjo, ne da bi jo globoko v sebi hotel razvozlati. Še skrivnostnejši je svet morja, ki skriva smrt: lepo, nestrašno in prav nič tujo smrt, podobno tisti iz antične mitične predstave o sencah. Tudi motiv pripovedovalčevega sina, "rožnatega fantka, ki plava v modri svetlobi špilje" – maternice, stopnjuje pripovedovalčev erotični odnos do morja, podoben tistemu do ženske, vendar močnejši in še bolj zavezujoč.

Zgodba otoka v svojem "brezčasnem času" ne pozna izvirnega greha, saj mitska brezčasnost ne potrebuje sle po spoznanju ali analize. Stvari in dogodki so podobni morju, v svojem jedru vselej enaki in se lahko zgolj ponavljajo, "spoznati" pa jih je mogoče le prek doživetja, ne misli. Izvirni greh, s katerim se zgodba otoka izteče v zgodbo o izgubljenem rajju, zato ni "utrganje" spoznanja, temveč "prvi", Kajnov umor Abla, čigar vlogo prevzame sicer po gospodarju hrepenечи pes, vendar se zaradi pripovedovalčeve identifikacije z njim začenja "pravo" hrepenenje "insulomana" po izgubljeni arkadični Atlantidi. Usodnost dogodka, ko južni Jadran preletijo prve granate, na otok uvede čas, saj čas občuti le tisti, ki se spominja in čaka. Na "tretji dan novega štetja" vnovič zazvoni desetletja molčeči cerkveni zvon, ki uvaja apokalipso. Prejšnja mitska brezčasnost in enovitost preideta v časnost in razcepljenost pojavov, saj otok še leži skoraj nespremenjen v navideznem miru, vendar se je njegovi atmosferi pridružil občutek sovraštva, smrt pa, ki je bila nestrašljiva, postane grozljiva. Krogotok rojstev in smrti je pretrgan. Nadaljuje se v linearnost trenutkov in dnevov.

Nekoliko v zadregi smo, ko je treba izreči sodbo o Dolenčevem romanu. Pisatelj, ki je celo v času prevladujočega ludizma ostajal uporniški privrženec fabule, se je tokrat odločil za precej drugačen pristop k tematiki morja, saj čvrstega zgodbenega ogrodja v *Psu z Atlantide* pravzaprav ni. Prvo in zadnje poglavje, ki uokvirjata "zgodbo otoka", nakazujeta urejeno kompozicijo. Ta v svoji fragmentiranosti sicer ustreza odsotnosti linearnega poteka časa, vendar je pripovedovalčev preplet sedanjosti in retrospektiv, dogodkov in doživljajev, potapljaških opisov, refleksij in emocij med sabo pravzaprav brez neposredne povezave, zato številni, potencialno zelo učinkoviti motivi ne pridejo dovolj do izraza. Edino, kar jih združuje, je osebno izkustvo prvoosebnega pripovedovalca. Tudi popisi štirih mladih turistov, ki jim je namenjen dobršen del besedila, nimajo usodnega pomena za pripovedovalčvo "zgodbo" in so kvečjemu sredstvo razbite kronologije, saj se z njihovimi pripetljaji sprožajo pripovedovalčeve retrospektive, ki potrjujejo zgolj ponovljivost, ne pa spremenljivosti situacij otoške

zgodbe. Hkrati zgradbi dobršnega dela posameznih fragmentov ne moremo ničesar očitati. Prav tako odličen je njihov stil, ki s svojo metaforiko zasluži, da bi se posamezne stavke naučili na pamet in jih ponavljali kot verze. Njihov učinek bo toliko večji, če s pisateljem delimo njegovo zaljubljenost v morje. In tudi če je ne, se zdi, da *Pes z Atlantide* vsaj z naštetimi odlikami presega slovensko romanopisno poprečje.

Vanesa Matajč

Novosti v ZBIRKI SVETOVNI KLASIKI

SKUŠNJAVA SVETEGA ANTONA, delo, ki se mu je **Gustave Flaubert** posvečal kar tri desetletja, nam je v slovenščini prvič dosegljivo v vrhunskem prevodu Branka Madžareviča. Temeljito in pronicljivo spremno besedo je k tej "knjigi vseh knjig", kot jo je v občudovanju imenoval Michel Foucault, dodala Jola Škulj.

M
MIHEL^{AC}